

Interkulturel læring: fornyelse af det interkulturelle forskningsfelt

Kirsten Jæger

Institut for Sprog og Internationale Kulturstudier,
Aalborg Universitet.

Den interkulturelle forskning i Danmark

I løbet af 80'erne og 90'erne vandt forskningsfeltet interkulturel kommunikation indpas i Danmark. Der blev etableret forskningsprojekter og -centre, som behandlede interkulturelle problemstillinger, dvs. som beskæftigede sig med *kultur mødet* i videste forstand inden for områder så forskellige som litteraturforskning, skole og uddannelse, erhvervslivet. Selve disciplinen interkulturel kommunikation kom til den danske forskerverden udefra, først og fremmest fra den angelsaksiske, især nordamerikanske tradition. Karakteristisk for den modtagelse, interkulturel kommunikation fik i Danmark, var en høj grad af kritik og fornyelse af forskningsfeltets grundbegreber. Det er kendetegnende, at der af forskere, tilknyttet Institut for Interkulturel Kom-

munikation og Ledelse ved Handelshøjskolen i København er skrevet adskillige kritisk-diskuterende artikler og bøger, som problematiserer gængse grundantagelser inden for området interkulturel kommunikation. Heller ikke på Center for Sprog og Interkulturelle Studier på Aalborg Universitet overtog man ukritisk den angelsaksiske, socialpsykologisk dominerede tænkemåde, men arbejdede med sprog- og kultur mødet ud fra et bredt spektrum af tilgange: f.eks. sprogvidenskab, sociologi, hermeneutik, antropologi og læringsteori.

Fælles for de ovennævnte miljøer er en åbent udforskende og kritisk tilgang til selve kulturbegrebet og en indtænkning af globalisering som begreb og fænomen. Når man beskæftiger sig med kultur mødet, må man ikke se bort

fra den kendsgerning, at menneskers viden om og påvirkning af hinanden på tværs af sproglige og nationale grænser er vokset eksplosivt - ikke mindst pga. globalt opererende medier, moderne kommunikations- og informationsteknologi samt fænomener som migration, generelt øget rejseaktivitet (turisme) og internationalisering af virksomheder.

Interkulturel kommunikation som forskningsfelt tager traditionelt udgangspunkt i en kommunikation mellem to (eller flere) personer, som kulturelt set er meget forskellige, som ikke ved ret meget om hinanden, og som derfor misforstår hinanden - men ofte på en måde, som er forudsigelig hvis man tager kommunikationsdeltagerens respektive kulturbaggrund i betragtning. I dag giver det ikke mening at betragte individet som kulturelt entydigt og adfærdsmæssigt forudsigeligt. Individets navigation rundt i et kulturelt, etnisk og socialt komplekst samfund kan give anledning til mange forskelligartede konstellationer af viden og holdninger. På trods heraf ses stadig konflikter og kommunikationsvanskeligheder, som forklares med deltagernes kulturelle forskellighed. Der er altså stadig brug for interkulturel kompetence - ikke blot for den udstationerede medarbejder, men for alle som i deres daglige arbejde er involveret i kulturmødet: f.eks. som folkeskolelærer, pædagog eller sygeplejerske. I det multikulturelle samfund bliver evne til refleksion over 'det kulturelle' både i henseende til éns egen kulturbaggrund og i henseende til det, som opleves som fremmed / anderledes, en

væsentlig kvalifikation. Dette betyder, at den interkulturelt orienterede forskning også skal beskæftige sig med, hvordan sproglige og interkulturelle læreprocesser kan igangsættes og vedligeholdes. I det følgende sættes derfor fokus på begrebet interkulturel læring.

Læringsforståelsen inden for interkulturel kommunikation

Inden for den traditionelle eller 'klassiske' forskning i interkulturel kommunikation er man også opmærksom på, at individet skal lære / udvikle sig for bedre, dvs. mere problemfrit, at kunne tage del i det interkulturelle møde. Overordnet kan de strategier, som anbefales til at befordre lære- og udviklingsprocesser beskrives som:

- vidensformidling
- træning med henblik på adfærdsmodifikation

Vidensformidling som metode vælges ud fra en opfattelse af, at interkulturel kommunikation besværliggøres af kommunikatørernes fejlagtige antagelser om hinanden. Stereotypforestillinger, forstået som den måde viden om 'de andre' kognitivt er organiseret på, kan være nyttige struktureringsredskaber, men er ofte udtryk for forenklede forestillinger, som kan nuanceres gennem øget viden.

Dog kan ikke alle nødvendige kvalifikationer tilegnes som viden / information; ofte må viden om målkulturen suppleres af øvelser, hvor den ønskede adfærd afprøves i reelle eller simulerede interkulturelle situationer. Anvendelighed i praksis er kodeordet for de fle-

ste teoretikere inden for feltet interkulturel træning, og man nærer en vis skepsis over for mere abstrakte indlæringsmål som personlig udvikling o.lign., som det kan ses i følgende citat fra Furnham og Bochner:

„Træningen fokuserer på håndteringen af det interpersonelle møde. Derfor koncentrerer den om den rejsendes / udstationeredes socialpsykologiske beredskab og undgår abstrakte forestillinger om opnåelse af personlig udvikling og indsigt.“ (Furnham og Bochner (s. 242) om den af dem anbefalede 'social-skills-training'-metode).

Interkulturel læring og moderne læringsteori

I forbindelse med interkulturel læring har forskningen i interkulturel kommunikation fortrinsvis interesseret sig for at definere læringsindhold og hermed svare på spørgsmål som: Hvad skal læres? Skal der fokuseres på det kulturgenerelle eller det der er specifikt for den aktuelle målkultur? Hvilke elementer er væsentlige at få med i et kulturelt forberedelsesforløb? Der har også været stor interesse for at udvikle gode undervisnings- og træningsmetoder, hvilket igen afspejler det praksisbetonede i store dele af litteraturen om emnet. Derimod har der været relativt begrænset interesse for en detaljeret udforskning af de *læreprocesser*, som finder sted - enten i kulturmødet i praksis eller i relation til formelle undervisningsforløb. Dette fokus på indhold og undervisningsmetode harmonerer ikke med den stærke betoning af den lærende og læreprocessen, som ellers karak-

teriserer moderne pædagogisk forskning.

Antagelsen om at den interkulturelle læring kan foregå som en uproblematisk forøgelse af den lærendes eksisterende viden, som herefter omsættes til kompetent handlen, kan ikke finde støtte hos moderne læringsteoretikere. Mezirow skelner således mellem en mere instrumentel 'overfladisk' læring og den dybdegående læring, som involverer grundlæggende revision af tankestruktur og tænkemåde. For Mezirow involverer det dybdegående niveau også kritisk reflekterende tænkning.

En sådan skelnen mellem læring på flere niveauer er karakteristisk for moderne læringsteoretikere, selv om niveauerne hos andre teoretikere får andre betegnelser og ikke defineres på nøjagtig samme måde. Der er dog enighed om, at instrumentelt orienteret læring med henblik på at korrigere umiddelbart forekommende fejl og uensigtsmæssigheder repræsenterer et 'lavt' eller indledende læringsniveau. Den læring, der sigtes mod i den traditionelle interkulturelle kommunikationsteori, må henregnes til denne type. Som citatet fra Furnham og Bochner illustrerer, betragtes mere dybdegående læreprocesser ikke som anvendelsesorienterede, dvs. anvendelige i forhold til de praksissituationer, som eksempelvis den udstationerede medarbejder skal beherske. Det er ikke nødvendigvis hensigtsmæssigt (for den udstationerende virksomhed), at den lærende begynder at stille kritiske spørgsmål til selve formålet med læringen (f.eks. spørgsmål som: Hvorfor skal jeg lære

dette? Er det rimeligt / etisk forsvarligt, at jeg på vegne af min institution / mit firma handler sådan?)

Interkulturel læring i kulturelt komplekse samfund

Meget tyder på, at læringsopfattelsen i den traditionelle interkulturelle kommunikationsforskning vil være utilstrækkelig i forhold til at forstå den læring, som er forbundet med kulturelle udvekslingsprocesser i moderne, kulturelt heterogene samfund. Ikke mindst når det gælder voksne lærende, må læringsforståelsen kunne beskrive, at al væsentlig læring (*the most significant learning* som Mezirow kalder det) finder sted som revision af *eksisterende* viden og tankemønstre. At interkulturel læring (som al anden læring) er afhængig af det, som den lærende ved, tænker og mener i forvejen, indtænkes faktisk mere konsekvent i den interkulturelt orienterede fremmedsprogspædagogik end i den interkulturelle kommunikationsforskning. Eksempelvis indførtes begrebet *the intercultural speaker* netop som en anerkendelse af,

at det, den fremmedsproglærende tilegner sig, og de læreprocesser han eller hun gennemgår, er grundlæggende anderledes end de tilsvarende processer hos en native speaker (se f.eks. Byram, Zarate & Neuner 1997). Den fremmedsproglærende er jo også præget af de sociokulturelle kontekster, som han eller hun i sit hidtidige livsforløb har bevæget sig gennem. Derved bliver *significant learning* eller væsentlig læring i forhold til en ny sproglig og kulturel sammenhæng også en proces, som involverer bevidstgørelse, erkendelse og hermed revision af eksisterende forestillinger.

Litteratur

- Byram, M., G. Zarate & G. Neuner: Sociocultural Competence in Language Learning and Teaching. Education Committee. Council for Cultural Co-operation, 1997.
- Furnham, A. & S. Bochner: Culture Shock. Psychological reactions to unfamiliar environments. London & New York: Methuen, 1986.
- Mezirow, J.: How Critical Reflection Triggers Learning. i: Mezirow, J. and Associates: Fostering Critical Reflection in Adulthood. San Francisco: Jossey-Bass-Publishers, 1990.
-